

Temanotat Somalia

Barn og unge

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2015

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

Since Somalia is very fragmented, politically, economically and socially, the conditions for growing up will vary according to where you actually live in the country. Neither local nor central authorities have the capacity to take measures attending to the needs of children. The conditions under which children grow up are therefore decisively determined by the capacity of the family under the conditions in which they live. The role of the family is crucial, especially when it comes to security, schooling, health, and later on for job opportunities. Access to school and health services varies very much throughout the country, but seems to be best in Somaliland and in Mogadishu.

Somalia has a very young population, of which the group under 14 years constitutes 44 %. With a deficient educational system and a high unemployment rate, especially among the younger part of the population, Somalia faces a big challenge in facilitating for the coming generations.

SAMMENDRAG

Ettersom Somalia er svært fragmentert, både politisk, økonomisk og sosialt, vil barns oppvekstvilkår i stor grad variere med hvor man vokser opp i landet. Verken lokale eller sentrale myndigheter har kapasitet til å iverksette tiltak for å ivareta barns behov. De vilkår barn vokser opp under, vil derfor i avgjørende grad være bestemt av familiens evne til å gi omsorg på bakgrunn av de forhold som råder der familien bor. Det gjelder både sikkerhet, skolegang, helse og i stor grad arbeidsmuligheter. Tilgang på skoler og helsetjenester varierer sterkt, men synes å være best i Somaliland og Mogadishu.

Somalia har en svært ung befolkning, hvor gruppen under 14 år utgjør rundt 44 %. Med et svært mangelfullt skoleverk og høy arbeidsledighet, særlig i den yngre delen av befolkningen, står Somalia overfor store utfordringer i å legge til rette for den oppvoksende slekt.

INNHold

1. Innledning	5
2. Somalias befolkning	5
2.1 Andelen barn og unge.....	5
2.2 Ulike grupper.....	5
3. Generelle oppvekstvilkår	6
3.1 Barn uten familie	6
3.2 Undersøkelser om barns oppvekstvilkår i Somalia.....	7
3.2.1 <i>Kommentar til funnene</i>	9
4. Juridisk rammeverk for barns rettigheter	9
5. Skoletilbud	10
5.1 Hva slags skoler finnes	11
5.2 Skoler i Mogadishu.....	11
5.3 Skoler i Puntland	11
5.4 Skoler i Somaliland	12
5.5 Kvaliteten på utdanning i Somalia	12
6. Helsetjenester	12
7. Barnearbeid og barnesoldater	13
7.1 Tiltak mot barnearbeid og bruk av barnesoldater	14
8. Kjønnslærestelse	14
9. Referanser	15

1. INNLEDNING

Det er ingen enkel oppgave å gi en samlet redegjørelse for barn og unges situasjon i Somalia. Det skyldes både mangelfull informasjon og at emnet er komplekst, i og med at landet er svært fragmentert både økonomisk, politisk og sikkerhetsmessig. Landet har ingen sentrale myndigheter som fører en enhetlig politikk rettet mot barn og unge, og de lokale myndighetene rundt om i landet har i praksis ingen eller svært få ressurser til å bruke på dette området. Barns oppvekst i Somalia vil derfor i hovedsak være bestemt av hva familien evner å gi dem. Enkelt sagt er derfor slik at hvis familien lever under noenlunde trygge og gode vilkår, vil deres barn også kunne ha et tilfredsstillende liv. For eksempel vil skolegang, der det er tilgjengelig, som regel bare være mulig hvis familien har råd til å betale skolepenger.

Sikkerhetsmessige forhold er viktige for barns oppvekst, men blir ikke berørt i dette notatet. Informasjon om dette finnes i andre publikasjoner fra Landinfo, og må på grunn av den ustabile situasjonen flere steder særlig i det sørlige Somalia til enhver tid være oppdatert på det aktuelle stedet man ønsker å vite noe om.

Tilgang på helsetjenester blir heller ikke gjort særlig rede for. En mer fullstendig redegjørelse finnes i Landinfo temanotat Somalia: Behandlingsmuligheter og medikamenter (2014). Det må også nevnes at omskjæring av jenter er mer utførlig behandlet i et annet av Landinfos temanotater (Landinfo 2011).

Foreliggende notat bygger i hovedsak på undersøkelser foretatt av store internasjonale organisasjoner slik som UNICEF. Men kartlegging av for eksempel tilgang på skoler har blant annet av sikkerhetsmessige grunner ikke vært gjennomført annet enn i få avgrensede områder. Mesteparten av Somalia finnes det få sikre opplysninger om. Områdene som er best dekket, er Mogadishu, Puntland og Somaliland.

2. SOMALIAS BEFOLKNING

2.1 ANDELEN BARN OG UNGE

Av Somalias befolkning på vel 10 millioner, er det beregnet at aldersgruppen 0 – 14 år utgjør nærmere 4,6 millioner, altså rundt 44 % av befolkningen (CIA 2015). Utvider vi aldersgruppen opp til 30 år, blir andelen for den yngre delen av befolkningen 70 % (UNDP 2012). Samtidig har Somalia en fødselsrate som for tiden ligger helt i toppen i verdenssammenheng. Med forventet levealder på 50 år vil Somalia derfor i årene som kommer, ha en befolkning med en svært høy andel unge sammenlignet med de fleste andre land (CIA 2015).

2.2 ULIKE GRUPPER

Det er flere skillelinjer i det somaliske samfunnet som skaper ulike levekår for dem som vokser opp. Sosialt og økonomisk kan befolkningen deles i tre hovedgrupper, nomader, fastboende jordbrukere og de som bor i de større byene. For det andre er landet fragmentert politisk uten en enhetlig administrasjon, som fører til at rettshåndhevelse og den generelle sikkerhetssituasjonen for befolkningen varierer

med hvor man bor. Tilgang på helsetjenester og skoletilbud vil også variere langs disse skillelinjene. I denne sammenhengen er det for eksempel stor forskjell på å bo i et område kontrollert av al-Shabaab og å bo i Mogadishu. Endelig må det nevnes at det befinner seg en stor gruppe internt fordrevne i landet. Det er personer som siden borgerkrigen brøt ut i 1991, har forlatt sine hjemsteder på grunn av krig, konflikt og tørke. De fleste finnes i de sentrale og sørlige områdene av landet, hvor antallet er anslått å være mer enn 890 000 (IDMC 2015). De fleste av disse personene lever under ganske kummerlige kår, og er i stor grad avhengig av humanitær bistand. Felles for denne gruppen er også at de som regel ikke tilhører klaner som er dominerende der de bor, noe som gjør gruppen sårbar også i en sikkerhetsmessig sammenheng.

3. GENERELLE OPPVEKSTVILKÅR

Siden det ikke finnes noen enhetlig administrasjon i landet med en nasjonal politikk overfor barn og unge, og heller ingen institusjoner som kan gripe inne og beskytte dem om nødvendig, blir det familiens evne til å ta vare på barna som er avgjørende for hva slags oppvekst barn får.

Familiens kår varierer med de sosiale, økonomiske og politiske forskjellene som finnes i landet. Vel 60 % av landets befolkning bor på landsbygda, enten som nomader med husdyr eller som fastboende jordbrukere (World Bank 2015). Disse to hovedgruppene i det somaliske samfunnet lever liv som er ganske ulike, men felles for dem er at de lever og arbeider på tradisjonelt vis hvor familien fungerer som en produksjonshet der barn også inngår.

I byer og tettsteder er det generelt sett større variasjon i måten familiene lever, og større økonomiske forskjeller enn på landsbygda. Tilgangen på helsetjenester og skoler er bedre, og muligheten til å finne ulike typer jobber er større enn utenfor byene. Sikkerhetsmessig har det i perioder med høyt konfliktnivå i Somalia ofte vært mer utfordrende å bo i byene enn på landsbygda. Det skyldes at det i byene finnes ressurser som de stridende partene i borgerkrigen har kjempet om. I dag har myndighetene kontroll over de aller fleste større byene i Somalia.

De fleste av landets internt fordrevne bor i dag i og rundt de større byene hvor myndighetene har kontroll. Det skyldes at det er der ulike hjelpeorganisasjoner har tilgang og lettest kan operere. Bare i og rundt Mogadishu anslås det at det bor rundt 369 000 internt fordrevne (IDMC 2015). Det hører også med til bildet at 70 – 80 % av familiene blant de internt fordrevne består av bare kvinner og barn, og at hele 60 % av gruppen som helhet er barn (UNICEF 2013b).

3.1 BARN UTEN FAMILIE

Gjennom årene med krig og konflikt har mange barn i Somalia mistet sine foreldre. Tradisjonelt blir slike barn tatt hånd om av øvrig familie, og særlig av fars familie. Men mange har blitt stående alene. Hvor mange foreldreløse barn det er i Somalia, foreligger det ingen sikre tall for. Det er heller ikke utarbeidet noen samlet oversikt over arbeidet som gjøres for å ta hånd om barn uten familie, men både lokale og internasjonale aktører har prosjekter i de større byene. Blant annet driver SOS-

barnebyer barnehjem og sykehus i Mogadishu (SOS Children's Village u. å.). Tyrkia står bak barnehjem som nylig ble åpnet både i Mogadishu og Kismayo (Hiraan Online 2015; Kismaayo 2013): Den sørafrikanske hjelpeorganisasjonen Gift of the Givers har åpnet et barnehjem i Kismayo (Kismaayo Daily 2014) Det kommer også midler inn fra flere givere i Gulf-landene til større og mindre prosjekter rundt om i Somalia for å ta vare på foreldreløse barn. Men det er grunn til å anta at mange av disse barna fortsatt er overlatt til seg selv og lever som såkalte gatebarn i de større byene. Foreldreløse gutter har også i stor grad blitt rekruttert til ulike væpnede grupper, blant annet al-Shabaab (Immigration and Refugee Board of Canada 2011).

3.2 UNDERSØKELSER OM BARNES OPPVEKSTSVILKÅR I SOMALIA

Det foreligger to rapporter basert på spørreundersøkelser blant barn og unge i Somalia der man ønsket å kartlegge hvordan de selv oppfatter sin situasjon. Det dreier seg om UNICEFs rapport *What Children and Youth Think, Somalia* fra 2006 og *Somalia Human Development Report 2012* utarbeidet av UNDP. I det følgende blir de to rapportene omtalt og relevante funn referert.

Grunnlaget for UNICEFs rapport er intervjuer med 537 barn og ungdommer i alderen 9 til 17 år fra distriktene Beletweyne, Bosasso, Hargeisa og Merka. Om profilen til de som ble intervjuet, opplyses det at 66 % kommer fra familier i rurale strøk, 34 % bor i byer og at 70 % går på skole.

Fra undersøkelsen kan det refereres følgende:

- På spørsmål om de var glade eller fornøyde, svarte 86 % at de var det, og to tredeler av disse opplyste at de var fornøyde det meste av tiden
- Når de ble spurt om når de opplevde å være fornøyde, svarte 50 % at de var det når de var sammen med familie, og 29 % når de var sammen med venner
- 45 % svarte at de først og fremst ble lei seg når de ble straffet av sine foreldre
- På spørsmål om hva som gjorde dem bekymret, var svaret blant de fleste at det var forhold knyttet til familien
- Om Somalias framtid var det fred og økonomisk framgang som sto øverst på ønskelisten

Human Development Report fra UNDP kartlegger levekår i alle verdens land og er utgangspunktet for Human Development Index, hvor landene blir rangert. Norge ligger på toppen av denne listen mens Somalia ligger på bunnen. Rapporten fra 2012 om Somalia har hovedfokus på landets ungdom og deres oppvekstsvilkår. Rapporten er basert på intervjuer av personer fra 3 352 hushold fra ulike steder Sør- og Sentral-Somalia, Puntland og Somaliland (s. 190).

UNDPs rapport hevder å være den første som avdekker hva de kaller «the youth crisis in Somalia», som beskrives på følgende måte:

With two decades of endless civil war and unrest, Somali youth face harsh realities. Many are poor, uneducated and unemployed, or have left the country as migrants or refugees. Others have joined the armed militia, either voluntarily or involuntarily, and use violence to earn quick money through robbery, ransacking or piracy. With few choices or outlets to express their anger, they are ready recruits for engaging in risky behavior A 'lost'

generation poses significant challenges not only to youth themselves, but also imposes formidable economic, political and social costs, a real threat to national stability (s. 47)

Rapporten bygger på en omfattende undersøkelse hvor det ble brukt både spørreskjemaer og intervjuer. Den gir mye informasjon i form av tabeller om materielle levekår og om holdninger og oppfatninger blant de intervjuede. I beskrivelsen av de unge og hvordan de opplever sin egen situasjon konsentrerer rapporten seg om følgende temaer:

- Hva oppfattes som viktig i livet
- Barrierer for å komme videre i livet
- Erfaringer med vold og konflikt

For å kartlegge de unges sosiale og kulturelle oppfatninger ble de spurt om hva de mente var viktigst av blant annet familie, religion, utdanning og politikk. 98 % oppga familien som det viktigste i livet, mens religion kom på en god andreplass. Politikk ble oppgitt som minst viktig.

Et sentralt punkt i undersøkelsen var å finne ut i hvilken grad de unge opplevde seg inkludert og som deltakere i samfunnet. Det ble kartlagt blant annet ved å be dem å sammenligne sin egen situasjon med andre somaliske grupper. Nesten 80 % av de spurte i Sør- og Sentral-Somalia ga uttrykk for at de følte seg utenfor og mente de hadde mindre tilgang til det de ønsket enn andre grupper, mens mindre enn 50 % mente det samme i Puntland og Somaliland.

En viktig innfallsport til deltakelse i samfunnslivet er å få seg en jobb. Undersøkelsen viste at den gjennomsnittlige arbeidsløsheten for hele landet i aldersgruppen 14 – 29 år var 67 %, som er en av de høyeste i hele verden. Fordelt på kjønn var andelen arbeidsløse kvinner 74 %, mens 61 % var menn. Geografisk var arbeidsløsheten høyest i Somaliland med 84 %, fulgt av Sør- og Sentral Somalia og Puntland.

Når det gjelder dem som oppgav at de var i arbeid, var halvparten personer som enten utførte ubetalt arbeid innen familien eller drev en eller annen form for selvstendig virksomhet.

Hvor utbredt ønsket om å emigrere er i en befolkning, må antas å avspeile hvor godt samfunnet fungerer og hvor fornøyde folk er. På spørsmål om de ønsket å forlate Somalia, svarte to tredeler av de unge at de ønsket det. Andelen var høyest i Sør- og Sentral-Somalia med 87 %, og av dem oppgav 64 % at hensikten var å få en godt betalt jobb, mens 31 % ønsket å dra på grunn av sikkerhetssituasjonen.

I sin redegjørelse for unge menneskers situasjon i Somalia konkluderer rapporten med at: «Youth employment in Somalia is possibly the worst in the world» (s. 76). Den slår i tillegg fast at: “[...] if the task of providing education and jobs for youth continues to be neglected, fallout could be disastrous for Somalia and the world” (s. 76).

3.2.1 Kommentar til funnene

Hovedinntrykket fra UNICEF-rapporten er at de intervjuede barna ikke lider noen nød og at de er fornøyde. Samtidig tillegger de familien stor betydning. Resultatene må nok ses i lys av at de intervjuede bodde i områder hvor det i 2006 ikke foregikk krigshandlinger. Det at 70 % av barna gikk på skole, tyder dessuten på at de kom fra forholdsvis velstilte familier. Undersøkelsen synes likevel å gi en indikasjon på at i områder hvor det ikke utspiller seg voldelige konflikter og familien har rimelige kår, kan barn i Somalia leve tilfredsstillende liv.

Undersøkelsen fra UNDP avdekker først og fremst den frustrasjonen som åpenbart preger mange unge mennesker på terskelen til livet som voksen. Resultatene synliggjør de store utfordringene Somalia står overfor i arbeidet med å skape arbeidsplasser og bedre skoler for den oppvoksende generasjon. Samtidig kommer det fram også i denne undersøkelsen at familien spiller en viktig rolle for de som er intervjuet, selv om denne gruppen har høyere alder.

At barn og unge gir uttrykk for at familie betyr mye for dem, kan synes som en selvfølgelighet, og ikke noe spesielt for unge somaliere. Grunnen til at det framheves her, er at dette klare uttrykket for familiens betydning understreker den sentrale rollen familien har i Somalia hvor de fleste andre samfunnsinstitusjoner ikke fungerer

4. JURIDISK RAMMEVERK FOR BARNs RETTIGHETER

Grunnlaget for lov og orden for somaliere flest har i de årene som har gått siden den somaliske staten kollapset, vært islamsk sharia og tradisjonell rett, xeer. Praktisering av disse rettsreglene har variert fra sted til sted, blant annet bestemt av hvem som har innehatt den politiske eller militære makten på stedet. I områder under kontroll av al-Shabaab har det generelt sett vært praktisert en svært streng fortolkning av sharia. Samtidig har Somalia et nasjonalt lovverk bygd på moderne rettsprinsipper, som administrasjonene rundt i landet har forholdt seg til på ulike måter.

I Somaliland erklærte myndighetene i 1993 at etableringen av et nasjonalt lovverk skulle basere seg på de lovene som var vedtatt før Siad Barre kom til makten. I konstitusjonen Somaliland vedtok i 2001 heter det videre at alle lover som skal gjelde i Somaliland, må være basert på sharia, og at eksisterende lover som står i motsetning til sharia, vil bli ansett ugyldige (Le Sage 2005). Somaliland har ennå ikke vedtatt noen ny familielov eller annen type lov som regulerer barns rettigheter.

Ved dannelsen av administrasjonen i Puntland i 1998 erklærte man at alle lover som tidligere regjeringer hadde innført, skulle være gjeldende inntil nye lover var utarbeidet. I tillegg ble det gjort klart at ingen tidligere lov som strider mot sharia, skal være gjeldende (Le Sage 2005).

Etter at den nye somaliske grunnloven ble vedtatt i 2012, ble Den føderale republikken Somalia opprettet¹. I grunnlovens paragraf to slås det fast at ingen lov som ikke er i overensstemmelse med de generelle prinsippene i sharia, kan vedtas. Samtidig heter det i paragraf tre at grunnloven fremmer menneskerettighetene. Barn er viet en egen paragraf, hvor det blant annet heter at barn har rett til beskyttelse mot mishandling og overgrep og til rettshjelp betalt av det offentlige når det er nødvendig, jf. paragraf 29. Når det gjelder utdanning, slås det fast i paragraf 30 at enhver somalisk borger har rett til gratis utdanning opp til videregående skole (Grunnloven 2012). I tillegg sluttet Somalia seg til FNs konvensjon om barns rettigheter i 2015 (UN News Centre 2015).

Disse moderne rettsreglene har imidlertid i liten grad blitt anvendt. Det skyldes både manglende institusjoner og ressurser til å håndheve dem, og det gjelder særlig på det privatrettslige området, for eksempel i håndhevelse av rettigheter for barn, inkludert rett til gratis utdanning. Men det er også en utbredt oppfatning blant somaliere at det private og sivilrettslige uansett bør ordnes etter sharia og tradisjonelle rettsregler. I sharia er det ikke angitt noen bestemt alder for når man er å anse som voksen. Der er kriteriet puberteten. Er man kjønnsmoden, er man ikke lenger å anse som barn. Da er man også ansvarlig for egne handlinger og kan for eksempel gifte seg. Dette gjelder begge kjønn. Dette er hovedregelen både i tradisjonell somalisk rett og slik sharia praktiseres i Somalia.

5. SKOLETILBUD

Etter at Somalia ble selvstendig, satset landets myndigheter særlig fra 1970-tallet sterkt på å bygge et nasjonalt skoleverk. Utdanningene var store. Landet hadde ikke noe nasjonalt skriftspråk og det ble anslått at bare 5 % av landets befolkning kunne lese og skrive. Etter at somalisk skriftspråk var et faktum i 1973, ble det igangsatt en storstilt alfabetiseringskampanje. Et moderne skolesystem tok form, som også den nomadiske befolkningen skulle nyte godt av. Innsatsen ga resultater, og på 1980-tallet mente man at 55 % av befolkningen var lese- og skriveføre. Men utover på 80-tallet ble utdanningssektoren forsømt, og i 1990 ble det anslått at andelen som kunne lese og skrive, hadde falt til 24 % (Int.Comp u.å.).

Siden Barre-regimet kollapset i 1991 har Somalia i praksis vært uten en fungerende stat, som også innebærer at det ikke har vært noe sentralt skolesystem i landet. Tilgang på utdanning og skoler i Somalia varierer derfor fra sted til sted avhengig av hvem som administrerer området man bor i. Skoletilbudet er generelt bedre i Somaliland og Puntland enn i Sør- og Sentral-Somalia, med unntak av Mogadishu. Tilgang på skole vil også avhenge av om man er fastboende eller nomade og av om man bor i by eller på landsbygda. De som har dårligst tilgang på skole av alle grupper i Somalia, er etter alt å dømme barn blant nomadene. For landet som helhet har UNICEF beregnet at 42 % av alle barn i Somalia går på skole, og i de enkelte

¹ Den føderative republikken omfatter de sørlige og sentrale områdene av Somalia og Puntland. Somaliland ønsker ikke å være en del av føderasjonen, men har ikke fått internasjonal anerkjennelse for opprettelse av en uavhengig stat.

regionene av landet er andelen som går på skole anslått til 44 % i Somaliland, 41 % i Puntland og 38 % i Sør- og Sentral-Somalia (UNICEF 2013a).

5.1 HVA SLAGS SKOLER FINNES

I Puntland og Somaliland er skolene i hovedsak offentlige. I det sørlig og sentrale Somalia, inkludert Mogadishu, er de aller fleste skolene private. De private skolene har som regel oppstått etter initiativ tatt lokalt, og drives på grunnlag av skolepenger og bidrag fra ulike internasjonale organisasjoner. Etter hvert har de enkelte skolene slått seg sammen med andre i såkalte Education Umbrellas. Disse organisasjonene har hatt ulike syn på undervisningens innhold, men har i den senere tid blitt enige om å samarbeide med myndighetene om en felles læreplan (UN Special Envoy 2013). Felles for alle skolene, både private og offentlige er at elvene må betale skolepenger, som varierer fra skole til skole og som i stor grad er bestemt av kvaliteten på undervisningen.

De aller fleste steder i Somalia finnes det koranskoler. Deres fremste oppgave er å gi elevene en innføring i islam og å lære dem tekster fra koranen på arabisk. Men i de områdene hvor det ikke finnes andre typer skoler, påtar gjerne koranskoler seg å gi grunnleggende opplæring i matematikk og somalisk (Moyi 2012). Dette er særlig tilfelle i områder kontrollert av al-Shabaab.

Det foreligger ingen fullstendig oversikt over skoletilbud i Somalia. Men myndighetene i henholdsvis Mogadishu, Puntland og Somaliland har den senere tid gjennomført undersøkelser i samarbeid med UNICEF for å kartlegge hva som finnes innenfor hver sine områder.

5.2 SKOLER I MOGADISHU

I 2013 forelå den første rapporten med en fullstendig oversikt over skoletilbudet i Mogadishu, som vil si barneskoler (primary) og videregående skoler (secondary) fordelt på de ulike bydelene. Undersøkelsen gir en rekke opplysninger, blant annet om hvem som driver skolene, tilgang på lærebøker, antall elever pr. klasserom og lærernes kvalifikasjoner (Ministry of Education, Somali Federal Government 2013).

Når det gjelder antall skoler, viser undersøkelsen at Mogadishu har 270 skoler på barne- og ungdomstrinnet med 79 376 elever, og 151 videregående skoler med 19 048 elever. Av skolene på barne- og ungdomstrinnet er to offentlige, resten drives av private. Ingen av de videregående skolene er offentlige. Bydelen Dharkenley har størst antall skoler både på barne- og ungdomstrinnet og videregående, mens Abdiaziz har færrest skoler.

På barne- og ungdomstrinnet registrerte undersøkelsen 2337 lærere, hvorav 262 var kvinner, og gjennomsnittlig antall elever pr. lærer var 34. På videregående nivå ble det registrert 1204 lærere, hvorav 33 var kvinner, og gjennomsnittlig antall elever pr. lærer var 16. Det opplyses videre at bare 12 % av lærerne på barne- og ungdomstrinnet hadde formell utdanning, mens på videregående nivå var andelen 23 %.

5.3 SKOLER I PUNTLAND

For Puntland som helhet foreligger det en oversikt over skoletilbudet på barne- og ungdomstrinnet fra 2013 (Ministry of Education Puntland State of Somalia 2012).

Undersøkelsen viste at regionen har 411 skoler. Dekningen var best i provinsen Bari med 114 skoler. Av dem var 61 i havnebyen Bossaso.

Det samlede elevtallet var 91 451 med den største andelen i provinsen Bari. Det ble registrert 4173 lærere, som gir gjennomsnittlig 24 elever pr. lærer. 13 % av lærerne ble ansett kvalifisert.

5.4 SKOLER I SOMALILAND

Kartlegging av skoletilbudet på barne- og ungdomstrinnet i Somaliland ble senest foretatt i 2011/12 av utdanningsdepartementet i Somaliland (Ministry of Education and Higher Education 2012). Undersøkelsen dekker hele Somaliland.

I undersøkelsen ble det registrert 940 skoler med til sammen 197 974 elever. I hovedstaden Hargeisa var det 72 skoler hvor det gikk 46 508 elever. Til forskjell fra i Mogadishu er andelen privatskoler svært lav i Somaliland. Hele 89 % av skolene er offentlige.

Antall lærere ble fastslått å være 6157, som gir gjennomsnittlig 31 elever pr. lærer. 51 % av lærerne ble ansett kvalifiserte, som er en betydelig større andel enn i både Puntland og Mogadishu.²

5.5 KVALITETEN PÅ UTDANNELSE I SOMALIA

I den grad somaliske myndigheter etter hvert får kontroll over og klarer å stabilisere større områder i Somalia, er det grunn til å anta at antall skoler vil øke, slik man har sett den senere tid i Mogadishu. Men en vel så stor utfordring som å bedre tilgangen på utdanning er å sikre kvaliteten på den undervisningen som gis. Den lave andelen kvalifiserte lærere som undersøkelsene viser at dagens somaliske skoler har, indikerer at kvaliteten på undervisningen er et problem.

Under et besøk Landinfo gjennomførte i Mogadishu i februar 2015, ble spørsmålet om kvaliteten på skolene i Somalia tatt opp i samtale med tre personer fra Somalia. Alle tre mente at det står dårlig til ved de fleste skolene sammenliknet med nivået i nabolandene, og at dette skyldes mangel på ressurser og at lærerne ikke er tilstrekkelig kvalifiserte. Eksempelvis fortalte en at han hadde sine barn på kostskole i Kenya for å sikre dem en fullverdig utdanning. En annen fortalte at hans ektefelle og barn oppholdt seg i Kenya hovedsakelig av samme grunn. En tredje mente at nivået på universiteter i Somalia er på nivå med videregående skole i land med et godt skolesystem.

6. HELSETJENESTER

Helsemessig kommer Somalia svært dårlig ut sammenliknet med de fleste andre land, også i Afrika. Anslagsvis 80 % av befolkningen har ikke tilgang til helsetjenester. Landet har en legedekning på 0,4 pr. innbygger. Til sammenligning

² Når det gjelder videregående utdanning, foreligger det en rapport fra 2009 med oversikt over hva som er tilgjengelig på dette trinnet i Somaliland (UNESCO 2009).

har Norge 41,6 (CIA World Factbook 2015). Både spedbarnsdødeligheten og kvinners risiko for å dø i barsel er av de høyeste i verden. De to vanligste dødsårsakene for barn under fem år er luftveisinfeksjoner og diare, som i begge tilfeller vanligvis lar seg behandle om man kommer tidsnok til lege (UNICEF 2012).

Da det ikke finnes noen nasjonal helsemyndighet i Somalia som er i stand til å sikre befolkningen helsetjenester, varierer hva som er tilgjengelig med hvor man bor eller oppholder seg. Tilgjengeligheten er først og fremst avhengig av hvem som administrerer området og av i hvilken grad lokale og internasjonale hjelpeorganisasjoner har adgang til området.

Etter alt å dømme er tilgangen til behandling og medisiner best i større byer, og særlig i Mogadishu. Av de ulike befolkningsgruppene i Somalia, er vanligvis nomadene de som kommer dårligst ut. Mye tyder også på at tilgangen er dårlig i områder kontrollert av al-Shabaab, som blant annet skyldes at hjelpeorganisasjoner ikke slipper til.

Når det gjelder tjenester rettet spesifikt mot mor og barn, finnes det ingen fullstendig oversikt over hva som er tilgjengelig i landet som helhet. Men slike klinikker finnes, og i Mogadishu er det flere. Disse klinikkene foretar kontroller av nyfødte og vaksinerer og behandler i tillegg enklere sykdommer som luftveisinfeksjoner, diare og malaria (Zamazam Foundation 2010). Det største sykehuset av dette slaget finnes i Mogadishu og drives av SOS-barnebyer. Sykehuset gir gratis behandling og mottar pasienter fra hele Sør- og Sentral-Somalia. Da Landinfo besøkte sykehuset i februar 2015, fikk vi opplyst at rundt 500 nye pasienter melder seg hver dag, men at de ikke har kapasitet til å behandle mer enn vel 200 om dagen. Akutte tilstander blir behandlet umiddelbart, mens resten inngår i en køordning.

7. BARNEARBEID OG BARNESOLDATER

Barnearbeid og bruk av barn i militære styrker forekommer i Somalia, og forsøk har vært gjort på å anslå omfanget. FN mener å ha dokumentert at i 2013 ble 1293 barn brukt av ulike styrker i Somalia. Av dem var det 908 hos al-Shabaab, 209 hos Somaliske regjeringsstyrker med allierte militser og 111 i styrkene til Ahl al-Sunna wal Jama'a (UN Special Representative 2014).

United States Department of Labor (2013) har utarbeidet en oversikt hvor det anslås at i underkant av 40 % av aldersgruppen 5 – 14 år i Somalia arbeider. Dette anslaget omfatter flere typer arbeid; alt fra arbeid som utføres innenfor familien i jordbruket og blant nomadene, til lønnsarbeid, slik som bilvasking og ulike typer gatesalg, tvangsmessig arbeid som for eksempel prostitusjon blant jenter og steinhogging blant gutter, og til tjeneste som barnesoldater.

Arbeid som utføres av gutter og jenter blant jordbrukerne og nomadene vil som regel være i tråd med hva som tradisjonelt forventes av barn på landsbygda i Somalia. Mange av disse barna bor også i områder hvor det er dårlig tilgang på skoler.

Lønnsarbeid og arbeid utført under tvang, forekommer i større grad blant barn i byene enn på landsbygda. I tillegg til foreldreløse gatebarn kommer disse barna i

første rekke fra familier i den fattige delen av byens befolkning, og særlig fra grupper av internt fordrevne.

Den nevnte undersøkelsen sier ikke noe om hvor stor andel arbeid som utføres av barn blant jordbrukerne og nomadene, utgjør i forhold til de øvrige typene arbeid. Men det er grunn til å anta at den største delen er arbeid som utføres på landsbygda, i og med at majoriteten av Somalias befolkning bor der.

I hvilket omfang al-Shabaab rekrutterer barn i dag, er det vanskelig å si noe sikkert om. Men etter at myndighetene i tiden etter 2011 har overtatt kontrollen over de fleste større byer i Sør- og Sentral-Somalia, mente en rekke somaliske ressurspersoner, herunder lokale representanter for FN-organer og internasjonale organisasjoner, Landinfo var i kontakt med under besøk i Mogadishu i februar 2015 at al-Shabaab ikke lenger rekrutterer barn tvangsmessig i byer slik som Mogadishu. De samme kildene var likevel av den oppfatning at al-Shabaab fortsatt kjøper ulike tjenester av barn i Mogadishu, som for eksempel oppdrag som informanter eller kasting av granater mot politi- eller militær-poster (samtaler i Mogadishu, februar 2015). I områder på landsbygda hvor al-Shabaab har kontroll, kan nok rekruttering av barnesoldater fortsatt skje, også tvangsmessig.

7.1 TILTAK MOT BARNEARBEID OG BRUK AV BARNESOLDATER

De senere årene har somaliske myndigheter vært under press for å iverksette tiltak mot bruk av barnesoldater og de groveste formene for barnearbeid.

Somaliske myndigheter har på ulike måter nå forpliktet seg til å arbeide for å komme problemet til livs (UN News Centre 2012). Det foreligger planer for å stoppe rekruttering og bruk av barn i regjeringsstyrkene samtidig som man vil øke tilgjengeligheten av skoler. I tillegg har giveland som bidrar til finansiering av den somaliske regjeringshæren, satt som forutsetning at utbetaling av lønn til den enkelte soldat bare kan skje etter at alder og identitet er bekreftet (UN Special Representative 2014).

I hvilken grad disse tiltakene virker, er usikkert, men de vil uansett ha begrenset nedslagsfelt. I områder utenfor myndighetenes kontroll, vil al-Shabaab og andre lokale militser fortsatt kunne gjøre bruk av barn.

8. KJØNNSLEMLESTELSE

Kjønnsmlemllestelse av kvinner er svært utbredt i Somalia. Mer enn 90 % av alle jenter i Somalia utsettes for den mest inngripende måten det kan skje på, som vil si infibulering. Praksisen begrunnes med religion, tradisjon og seksualmoral. Til tross for opplysningsvirksomhet og holdningskampanjer fra både myndighetene og islamske ledere med sikte på å få slutt på praksisen, er det lite som tyder på at den vil endre seg med det første (Landinfo 2011)³.

³ Mer utførlig informasjon om dette emnet finnes i Landinfos notat Somalia: Kjønnsmlemllestelse av kvinner (2011).

9. REFERANSER

Skriftlige kilder

- CIA World Factbook (2015). *Somalia*. Tilgjengelig fra <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> [lastet ned 21. mai 2015].
- [Grunnloven] (2012). *Somalia's Constitution of 2012*. Constituteproject.org. Tilgjengelig fra https://www.constituteproject.org/constitution/Somalia_2012.pdf [lastet ned 26. mai 2015].
- Hiraan Online (2015). Turkish foundation establishes home for Somali orphans. *Hiran Online*. Tilgjengelig fra http://www.hiraan.com/news4/2013/Jun/29816/turkish_foundation_establishes_home_for_somali_orphans.aspx, [lastet ned 2. juni 2015].
- IDMC (2015). *Somalia IDP Figures Analysis*. Tilgjengelig fra <http://www.internal-displacement.org/sub-saharan-africa/somalia/figures-analysis> [lastet ned 21. mai 2015].
- Int.Comp (u.å.). *Education System Somalia*. Int. Comp. Tilgjengelig fra http://www.intcomp.eu/index.php?option=com_deeppockets&task=catContShow&cat=59&id=13&Itemid=128 [lastet ned 26. mai 2015].
- Kismaayo (2013). Turkish foundation establishes home for Somali orphans. *Kismaayo*. Tilgjengelig fra <http://www.kismaayo.com/2013/06/turkish-foundation-establishes-home-for-somali-orphans/> [lastet ned 2. juni 2015].
- Kismaayo Daily (2014). South African charity prioritizes orphans and disabled people. *Kismaayo Daily*. Tilgjengelig fra <http://kismaayodaily.com/?p=12329> [lastet ned 2. juni 2013].
- Landinfo (2011). *Somalia: Kjønnsmestelse av kvinner*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/1747/1/1747_1.pdf [lastet ned 9. juni 2015].
- Landinfo (2014). *Somalia: Behandlingsmuligheter og medikamenter*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2937/1/2937_1.pdf [lastet ned 9. juni 2015].
- Le Sage, A. (2005). *Stateless Justice in Somalia. Formal and Informal Rule of Law Initiatives*. Geneva: Centre for Humanitarian Dialogue. Tilgjengelig fra http://www.hdcentre.org/uploads/tx_news/166StatelessJusticeinSomalia.pdf [lastet ned 26. mai].
- Ministry of Education and Higher Education (2012). *2011/2 Primary School Census. Statistics Yearbook*. Somaliland. Tilgjengelig fra http://www.unicef.org/somalia/SOM_resources_primschoolcensus20112.pdf [lastet ned 26. mai 2015].
- Ministry of Education, Puntland State of Somalia (2012). *Primary School Census. Statistics Yearbook 2011 – 2012*. Garowe: Ministry of Education. Tilgjengelig fra http://www.unicef.org/somalia/SOM_resources_primschoolcensuspunt.pdf [lastet ned 3. juni 2015].
- Ministry of Education, Somalia Federal Government (2013). *[Rapport om skoletilbud i Somalia]*. Mogadishu: Ministry of Education, Somalia Federal Government.
Tilgjengelig fra Landdatabasen under Somalia/Sosiale og kulturelle forhold.
- Moyi, P. (2012). *School Enrollment and Attendance in Central South Somalia*. SAGE publications. Tilgjengelig fra <http://sgo.sagepub.com/content/2/4/2158244012464060> [lastet ned 26. Mai 2015].
- Immigration and Refugee Board of Canada (2011). *Somalia: Information about Al-Shabaab, including areas of control, recruitment procedures and affiliated groups*. Ottawa: Immigration and Refugee Board of Canada. Tilgjengelig via UNHCR Refworld <http://www.refworld.org/docid/4f0eb6385.html> [lastet ned 21. mai 2015].

- Somalia Report (2012). *Puntland makes strides in Education Sector*. Somalia Report. Tilgjengelig fra http://www.somaliareport.com/index.php/post/3225/Puntland_Makes_Strides_in_Education_Sector [lastet ned 3. juni 2015].
- SOS Children's Villages (u. å.). *SOS's Children's Village Mogadishu*. Wien: SOS Children's Villages. Tilgjengelig fra <http://www.sos-childrensvillages.org/where-we-help/africa/somalia/mogadishu> [lastet ned 2. juni 2015].
- UN News Centre (2012). At UN-backed meeting, Somalia signs action plan to end use of child soldiers. *New York: UN*. Tilgjengelig fra <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=42390> [lastet ned 27. mai 2015].
- UN News Centre (2015). UN lauds Somalia as country ratifies landmark children's rights treaty. *New York: UN*. Tilgjengelig fra <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=49845> [lastet ned 27. mai 2015].
- UN Special Envoy, dvs. The Office of the Special Envoy (2013). *Somali Republic. Country Paper*. UN. Tilgjengelig fra http://educationenvoy.org/wp-content/uploads/2013/10/Somalia_Country-paper1.pdf [lastet ned 26. mai 2015].
- UN Special Representative, dvs. Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict (2014). *Somalia*. Tilgjengelig fra <https://childrenandarmedconflict.un.org/countries/somalia/> [lastet ned 4. juni 2015].
- UNDP (2012). *Somalia Human Development Report 2012*. Nairobi: UNDP. Tilgjengelig fra http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/242/somalia_report_2012.pdf [lastet ned 21. mai 2015].
- UNESCO (2009). *Survey of Secondary Education in Somaliland 2008*. Nairobi: UNESCO. Tilgjengelig fra <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002167/216761e.pdf> [lastet ned 3. juni 2015].
- UNICEF (2006). *What Children and Youth Think, Somalia*. Nairobi: UNICEF. Tilgjengelig fra <http://213.55.79.31/adf/adfv/polls/somalia.pdf> [lastet ned 21. mai 2015].
- UNICEF (2012). *Committing to Child Survival: A Promise Renewed*. New York: UNICEF. Tilgjengelig fra http://www.unicef.org/videoaudio/PDFs/APR_Progress_Report_2012_final.pdf [lastet ned 27. mai 2015].
- UNICEF (2013a). *Education Somalia*. Nairobi: UNICEF.
Publikasjon ikke tilgjengelig på Internett.
- UNICEF (2013b). *Fast Facts Somalia*. Tilgjengelig fra http://www.unicef.org/somalia/SOM_resources_fastfactsJan2013.pdf [lastet ned 21. mai 2015].
- United States Department of Labor (2013). *Findings on the Worst Forms of Child Labor*. Washington, D.C.: United States Department of Labor. Tilgjengelig fra <http://www.dol.gov/ilab/reports/child-labor/findings/2013tda/2013tda.pdf> [lastet ned 27. mai 2015].
- World Bank (2015). *Rural Population, Somalia*. Washington, D.C.: World Bank. Tilgjengelig fra <http://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZS> [lastet ned 21. mai 2015].
- WHO (2015). *Country Health Profile of Somalia*. Nairobi: WHO. Tilgjengelig fra <http://www.who.int/countries/som/en/> [lastet ned 26. mai 2015].
- Zamzam Foundation (2010). *Improved MCH Centres in Somalia – decreases the infant mortality of the country*. Zamzam Foundation. Tilgjengelig fra <http://zamzamsom.org/webadmin/articles/pdf/16thofSeptember2010105114.pdf> [lastet ned 27. mai 2015].

Muntlige kilder

- Samtaler med tre somaliere om utdanning under besøk i Mogadishu februar 2015.
- Samtale under besøk til sykehuset ved SOS-barnebyer i Mogadishu februar 2015.
- Somaliske ressurspersoner. Samtaler i Mogadishu, februar 2015.